

“ANNE-ÇOCUK İLETİŞİM DİLİ EĞİTİMİ”NİN 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL GELİŞİMİNE OLAN ETKİLER

Yrd. Doç. Dr. Aysel ÇAĞDAŞ*

Doç. Dr. Ramazan Arı**

Problem

Sosyal gelişim; kişinin sosyal uyarıcıya, özellikle grup yaşamının baskı ve zorluklarına karşı duyarlılık geliştirmesi, grubunda ya da kültüründe başkalarıyla geçinebilmesi, onlar gibi davranabilmesidir (Yavuzer, 1994). Sosyal yönden gelişmiş bir kişi, içinde yaşadığı toplumun normlarına ve beklentilerine uygun davranışlar gösterir. Birlikte yaşadığı insanlarla yardımlaşmayı, paylaşmayı, işbirliği içinde çalışmayı ve başkaları ile sağlıklı sosyal ilişkiler kurmayı başarır. Bazı bilgi ve becerileri sonradan öğrenmek mümkündür. Ancak gelişimin değişik alanları için farklı “kritik” dönemler vardır. Bazı yaşantıların, becerilerin ve duyguların zamanında yaşanmaması ya da öğrenilmemesi daha sonra düzeltilemeyecek gelişim sorunlarına neden olabilir. Sosyal gelişimde de bazı kritik dönemler olabilir (Ainswort, 1970; Harlow, 1958).

Aile, çocuğun ilk sosyal deneyimleri yaşadığı yerdir. Çocuğun sosyal uyumu üzerindeki araştırmalar, ailenin çocuk üzerindeki ilk etkilerinin son derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Koşulsuz bir sevginin hoşgörünün, ilginin hakim olduğu demokratik aile ortamında büyüyen çocuklar, arkadaşları ile ilişkilerinde daha etkin, daha girişken,

* Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

** Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Bölümü Bölüm Başkanı

paylaşımçı, işbirlikçi, bağımsız çocuklar olmaktadır. Bu çocuklarda kendi davranışlarını kontrol etme becerisini daha erken kazandıkları gözlenmektedir. Buna karşılık aşırı kontrollü ya da tutarsız aile ortamında büyüyen çocuklar karşı koyma ve saldırgan davranışlarla kendilerini kabul ettirmeye çalışmaktadırlar (Yavuzer, 1994). Bu nedenlerden dolayı okulöncesi dönem çocukları için en etkili sosyalleşme ortamının aile olduğu söylenebilir.

Çocukta sosyal ilişkilerin gelişmesinde anne çocuk etkileşiminin önemli bir rolü vardır. Anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun sağlıklı kişilik gelişmesini sağlar. Başkaları ile olumlu sosyal ilişkiler kurması için temel oluşturur (Flannagan and Hardee, 1994). Yapılan çalışmalarda anne-babaları ile sağlıklı iletişim kuran çocukların arkadaş ilişkilerinde daha başarılı oldukları görülmüştür (Lado and Hart, 1992).

Anne-babaların, çocukları ile sağlıklı iletişim içinde olabilmeleri için öncelikle iletişim bilgi ve becerisine sahip olmaları gerekir. Sağlıklı iletişim için anne-babalar çocuklarını dinlemeli, duygularını paylaşmalı ve olumsuz davranışları karşısında yargıç gibi davranmamalıdır (Stephen, 1993). Annelik davranışı tümüyle içgüdüsel bir davranış değildir. Yapılan bilimsel gözlemler, insanlarda annelik davranışlarının büyük ölçüde sonradan kazanıldığını ortaya koymaktadır (Ekşi, 1990).

Çocuğun eğitimi, sağduyu ile birlikte belli ölçüde bilgi ve deneyimi gerektirir (Oğuzkan ve Oral, 1983). Günümüzde bütün meslekler belli bir eğitimin sonucunda kazanılmaktadır. Oysa anne-babalara nasıl çocuk yetiştirileceği, anne-baba tutumları, çocukla iletişim vb. konularda verilen eğitim sınırlı kalmaktadır (Çağdaş, Arı ve Şen, 1998).

Günümüzde, eğitimin doğumla birlikte başladığı görüşü tüm insanlar tarafından kabul edilen bir gerçektir. Anne-babaların, çocuklarına toplumun beklentilerine, normlarına uygun tavır, davranış ve alışkanlıkları kazandırmadaki etkilerinin anlaşılması anne-babayı eğitimin merkezi haline getirmektedir. Çocuğun duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilen, kendi kendini denetleyen, girişimci, başkaları ile işbirliği içinde çalışabilen, olumlu sosyal ilişkiler kurabilen bir birey olması, anne babası ile kuracağı sağlıklı iletişime bağlıdır. Bu nedenle anne-babaların sağlıklı insan ilişkileri ve iletişim becerileri konusunda bilinçlendirilmeleri, öğrendiklerini davranışa dönüştürebilmeleri için bir program çerçevesinde eğitilmeleri gerekmektedir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı; “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını etkilemekte midir? “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını etkiliyor ise bu durum: Çocukların işbirliği ve sosyal ilişkilerine ilişkin davranışlarını etkilemekte midir? Sorularına cevap aramaktır.

Denenceler

Problemin genel amaçlarına bağlı olarak aşağıdaki denenceler sınanmıştır.

1. Deneme öncesi (Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi öncesi) deneme ve kontrol grubu annelerin “EKDDÖ” (Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği): İlgü ve şefkat gösterme, amaçlara ulaşmada yardımcı olma, tutarlı disiplin, standartların belirginliğı, koruyuculuk, fiziksel cezalandırma, başarı için baskı, ayrıcalıklardan yoksunlaştırma ve duygusal cezalandırma alt ölçekleri öntest puan ortalamaları arasında önemli bir fark yoktur.

2. Deneme sonrası (Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi sonrası) deneme grubu annelerin “EKDDÖ”: İlgü ve şefkat gösterme, amaçlara ulaşmada yardımcı olma, tutarlı disiplin, standartların belirginliğı alt ölçekleri sontest puan ortalamaları, kontrol grubu annelerin sontest puan ortalamalarından önemli ölçüde yüksektir “EKDDÖ”: Koruyuculuk, fiziksel cezalandırma, başarı için baskı, ayrıcalıklardan yoksunlaştırma ve duygusal cezalandırma alt ölçekleri sontest puan ortalamaları ise kontrol grubu annelerin sontest puan ortalamalarından önemli düzeyde düşüktür.

3. Deneme öncesi (Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi öncesi) deneme ve kontrol grubu çocukların “DDÖ” (Davranış Derecelendirme Ölçeği) işbirliğı ve sosyal ilişkiler alt ölçekleri öntest puan ortalamaları arasında önemli bir fark yoktur.

4. Deneme sonrası (Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi sonrası) deneme grubu çocukların “DDÖ” işbirliğı ve sosyal ilişkiler alt ölçekleri sontest puan ortalamaları, kontrol grubu çocukların sontest puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir.

5. Kontrol grubu annelerin “EKDDÖ” alt ölçekleri öntest-sontest puan ortalamaları arasında önemli bir fark yoktur.

6. Kontrol grubu çocukların “DDÖ” işbirliği ve sosyal ilişkiler alt ölçekleri öntest-sontest puan ortalamaları arasında önemli bir fark yoktur.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın sonucunda elde edilecek bulguların özellikle:

1. Çocukla iletişimde kullanılması gereken dili güncelleştirip, üzerinde düşünme, tartışma ortamı yaratacağı.
2. “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” sonunda annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarındaki olumlu değişikliklerin bilinmesinin, annelere hazırlanacak eğitim programının düzenlenmesinde bir hareket noktası olabileceği.
3. “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi”nin, çocukların işbirliği ve sosyal ilişkilerle ilgili davranışlarının gelişmesini olumlu yönde etkileyeceğinin anlaşılmasına yardımcı olacağı.
4. Araştırma sonunda elde edilen bulgular doğrultusunda geliştirilen önerilerin anne-baba ve öğretmenlere rehber olacağı.
5. Anne-Baba Eğitimi” çalışmalarının ülke genelinde yaygınlaştırılmasında etkin rol oynayacağı umulmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma deneme modelindedir. Araştırmanın genel ve alt amaçlarına uygun olarak; araştırmanın bağımsız değişkenlerinin sonuç üzerindeki etkisini test etmek amacıyla, öntest-sontest kontrol gruplu araştırma deseni içinde ele alınmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni; Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Bölümü'ne bağlı Uygulama Anaokulu öğrencileridir.

Çalışma evreninden 30 çocuk tesadüfi eleman örnekleme yöntemiyle araştırma örneklemine seçilmiştir. Araştırma örneklemine alınan 30 çocuk, tesadüfi eleman örnekleme yöntemiyle 15'er kişilik iki gruba ayrılmıştır. Tesadüfi grup örnekleme yöntemiyle gruplardan biri deneme grubu, diğeri kontrol grubu olarak belirlenmiştir.

Deneme grubundaki çocukların anneleri deneme grubunu, kontrol grubundaki çocukların anneleri de kontrol grubunu oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

1. Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği (EKDDÖ)

“Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği” (EKDDÖ) anne-babaların, çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını kendilerine değerlendirmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilmesinde Cornell Üniversitesinde Devereux ve arkadaşları (1969) tarafından ergen ya da genç yetişkinin çocukluk dönemine (yaklaşık 5-7 yaşlarına) ilişkin anne-babasını nasıl algıladığını belirlemeyi amaçlayan “Algılanan Anne-Baba Davranışları Envanteri” (AAB) esas alınmıştır.

“EKDDÖ” Anne-baba davranışlarını: İlgı ve şefkat gösterme, amaçlar ulaşmada yardımcı olma, tutarlı disiplin, standartların belirginliği, koruyuculuk, fiziksel cezalandırma, başarı için baskı, ayrıcalıklardan yoksunlaştırma ve duygusal cezalandırma olmak üzere dokuz alt boyutta değerlendirilmektedir. Her boyut bir alt ölçeği oluşturmaktadır. Ölçek 5’li “Likert Tipi” derecelendirme ölçeğine uygun olarak hazırlanmıştır(Arı, Çağdaş ve Şen, 1998).

2. Davranış Derecelendirme Ölçeği (DDÖ)

“Davranış Derecelendirme Ölçeği” (DDÖ) 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişim düzeylerini ölçmek amacı ile araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilmesinde Özgüven’in ilkökul öğrencilerinin ders içi ve genel okul faaliyetlerindeki, davranışlarını değerlendirmek amacı ile geliştirmiş olduğu “Öğrenci Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği” esas alınmıştır.

“DDÖ” işbirliği ve sosyal ilişkiler olmak üzere iki alt ölçekten oluşturulmuştur. “DDÖ işbirliği” alt ölçeği 20 madde, “sosyal ilişkiler” alt ölçeği 20 madde olmak üzere toplam 40 maddeden oluşturulmuştur. Ölçekteki maddeler, bir günlük anaokulu programında çocuğun sıklıkla gözlenebilecek davranışlarından oluşturulmuştur. “DDÖ”, çocuğun davranışlarının öğretmen tarafından değerlendirilebilecek somut davranışları dikkate alınarak düzenlenmiştir. Ölçek 5’li “Likert Tipi” derecelendirme ölçeği niteliğindedir(Arı ve Çağdaş, 1997).

Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitim Programı'nın Hazırlanması ve Uygulanması

“Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitim Programı”nın hazırlanmasında annelerin, çocukları ile iletişim kurma becerilerini geliştirmek amaçlanmıştır. Bu genel amaca ulaşmak için eğitim programında: İletişim İçin Neler Gereklidir? İletişimi Engelleyen Tutumlar. İletişim Engellerini Ortadan Kaldırmayı Sağlayan Doğru Tutumları Bulma. Çocuğu Etkin Dinlemenin Unsurları. İletişim Dili vb. konulara yer verilmiştir.

“Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitim Programı”nı kuramsal bir temele oturtmak amacı ile literatür taranmıştır. Bu tarama sonucunda elde edilen kuramsal bilgiler, pratik olarak günlük yaşantıda kullanılacak beceri ve tutumlar haline getirilmiştir. Amaç ve hedeflerin gerçekleşmesini sağlayıcı nitelikte iletişim örnekleri hazırlanıp video kayıtları yapılmıştır. İletişim örnekleri, günlük yaşantıda anne ile çocuk arasında gözlenebilecek olumlu ve olumsuz iletişim örneklerinden seçilmiştir. İletişimde beden dilinin önemini belirtmek amacıyla slaytlar hazırlanmıştır. Eğitim programında kuramsal ve pratik bilgi, beceriler ile tutumlara dengeli bir biçimde yer verilmesine özen gösterilmiştir. “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitim Programı”nın uygulanmasında video, televizyon, slayt, tepegöz vb. teknolojik ürünler kullanılmıştır. Eğitimde serbest tartışma yöntemine yer verilmiştir. Annelerin çocuklarıyla ilgili iletişimlerine ilişkin sorunlarını dile getirmelerine imkan sağlanmıştır. Örnek verilen sorunlar, grup ile tartışılarak ortak çözüm önerileri geliştirilmiştir. Ayrıca annelere ev ödevleri verilmiştir(Çağdaş, 1997).

“Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitim Programı” 17 hafta süreyle haftada 2 saat toplam 34 saat sürmüştür. Eğitim programı süresince annelere haftada 2 gün 2’şer saat bireysel danışmanlık hizmeti verilmiştir. Anne eğitim programı sona erdikten sonra ihtiyaç duyan annelere 17 hafta daha danışmanlık hizmetleri devam ettirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Deneme ve kontrol grubu annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını ölçmek için “EKDDÖ” “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitim Programı” öncesi öntest, eğitim sonrası sontest olarak uygulanmıştır. Önce deneme ve kontrol grubu annelerin, “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” öncesi öntest puan ortalamaları karşılaştırılarak, gruplar arasında bir farkın olup olmadığı test edilmiştir. “Anne-Çocuk İletişim Dili

Eğitimi'nin, annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkileyip etkilemediğini belirlemek amacı ile deneme ve kontrol grubu annelerin sontest puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Daha sonra deneme grubu annelere uygulanan eğitim ve danışmanlık süresi içinde kontrol grubu annelerin, çocuklarına karşı tutum ve davranışlarında bir değişimin olup olmadığını test etmek amacıyla öntest-sontest puan ortalamaları karşılaştırılmıştır.

“DDÖ”nün değerlendirme çalışmalarında, önce iki öğretmenin her bir çocuk için alt ölçeklerdeki her bir maddeye birbirinden bağımsız olarak verdikleri puanları karşılaştırılarak ortalamaları alınmıştır. “DDÖ”nün alt ölçeklerinde bulunan maddelerin puanları toplanarak, her çocuk için ayrı ayrı alt ölçekler toplam puanları elde edilmiştir. Önce deneme ve kontrol grubu çocukların “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” öncesi “DDÖ”nün işbirliği ve sosyal ilişkiler alt ölçekleri öntest puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada gruplar arasında bir farklılaşmanın olup olmadığı test edilmiştir. “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi”nin deneme grubu annelerin çocuklarının işbirliği ve sosyal ilişkilere ilişkin davranışlarını etkileyip etkilemediğini test etmek amacıyla, deneme ve kontrol grubu çocukların sontest puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Daha sonra “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” uygulanmayan kontrol grubu annelerin çocuklarının işbirliği ve sosyal ilişkilerine ilişkin davranışlarında bir farklılaşmanın olup olmadığı test edilmiştir. Bu amaçla kontrol grubu çocukların, işbirliği ve sosyal ilişkiler alt ölçekleri öntest ve sontest puan ortalamaları karşılaştırılmıştır.

Deneme ve kontrol grubu annelere uygulanan “EKDDÖ” alt ölçekleri öntest-sontest puan ortalamaları ile çocuklara uygulanan “DDÖ” alt ölçekler öntest-sontest puan ortalamaları ayrı ayrı t sınaması ile test edilmiştir. Ortalamalar arasındaki farkın önem düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

1. “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” öncesi deneme ve kontrol grubu annelerin çocuklarına karşı: İlgi ve şefkat gösterme, amaçlara ulaşmada yardımcı olma, tutarlı disiplin, standartların belirginliği, koruyuculuk, fiziksel cezalandırma, başarı için baskı, ayrıcalıklardan

yoksunlaştırma ve duygusal cezalandırma ile ilgili tutum ve davranışlarında önemli bir farkın olmadığı görülmüştür.

2. Tablo 1’de deneme ve kontrol grubu annelerin “EKDDÖ” alt ölçekleri son test puanı, \bar{x} , s, n ve t değerleri verilmiştir. Bu bulgular “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” uygulanan deneme grubu annelerin, çocuklarına karşı: İlgi ve şefkat gösterme, amaçlara ulaşmada yardımcı olma, tutarlı disiplin, standartların belirginliği ile ilgili tutum ve davranışlarında artma olduğunu ortaya koymaktadır. Koruyuculuk, fiziksel cezalandırma, başarı için baskı, ayrıcalıklardan yoksunlaştırma ve duygusal cezalandırmaya ilişkin tutum ve davranışlarında ise önemli düzeyde azalma olduğu gözlenmektedir.

Tablo 1

Deneme ve Kontrol Grubu Annelerin “EKDDÖ” Alt Ölçekleri Son Test Puanı, \bar{x} , s, n ve t Değerleri

Davranışlar	Deneme Son Test			Kontrol Son Test			t	Önemlilik Düzeyi
	n	\bar{x}	s	n	\bar{x}	s		
1. İlgi ve Şefkat Gösterme	15	9.53	.63	15	8.33	.72	4.81	Önemli p<.05
2. Amaçlara Ulaşmada Yardımcı Olma	15	9.33	.81	15	7.86	1.30	3.69	Önemli p<.05
3. Tutarlı Disiplin	15	9.06	.79	15	7.33	1.17	4.72	Önemli p<.05
4. Standartların Belirginliği	15	7.93	.45	15	7.00	1.13	2.95	Önemli p<.05
5. Koruyuculuk	15	5.46	1.06	15	7.13	1.59	3.36	Önemli p<.05
6. Fiziksel Cezalandırma	15	3.40	1.40	15	5.06	1.94	2.69	Önemli p<.05
7. Başarı İçin Baskı	15	5.80	1.01	15	7.33	1.23	3.71	Önemli p<.05
8. Ayrıcalıklardan Yoksunlaştırma	15	4.13	1.35	15	6.13	.91	4.73	Önemli p<.05
9. Duygusal Cezalandırma	15	10.46	2.66	15	16.53	2.56	6.35	Önemli p<.05

t T: 2.048

Sd: 28

Wint ve Brown (1987) Jamaika ve Kingston’da “Ebeveyn Etkinliğini Yükseltme” adlı anne-babalara eğitici bir program uygulamışlardır. Eğitim öncesinde anne-babaların, çocuklarının gelişim özelliklerine ilişkin bilgilerinin yetersiz oluşundan dolayı çocuklarından beklentilerinin yüksek olduğu görülmüştür. Eğitim sonrası anne-babalara

uygulanan sontest sonuçları, çocuklarından beklentilerinin onların gelişim özelliklerine daha uygun olduğunu ortaya koymuştur. Yine sontest bulgularından anne-babaların ceza verme davranışlarında azalma, kucaklama, sevgi gösterme ve ödüllendirme davranışlarında ise artma olduğu gözlenmiştir.

Gordon'un Amerika'da uyguladığı "Etkili Anne-Baba Eğitimi" sonrasında anne-babaların çocuklarına karşı cezacı tutum ve davranışlarında azalmanın olduğu gözlenmiştir (1996a; 1996b).

İstanbul'da "Ana-Baba Okulu"na katılan anne-babaların, öntest-sontest sonuçlarının değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgulardan "aşırı koruyucu" tutumları ile "baskıcı ve otoriter" tutumlarında anlamlı bir azalma olduğu gözlenmiştir (Yavuzer, 1995a).

Ülkemizin pekçok il ve ilçelerinde uygulanmakta olan "Anne-Çocuk Eğitim Programı" (AÇEP) sonucunda elde edilen bulgularda annelerin çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranış geliştirmelerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim programına katılan annelerin çocuklarıyla daha çok iletişimde buldukları, disiplinde cezadan çok neyin doğru olduğunu açıkladıkları gözlenmiştir. Ayrıca annelerin kendilerini daha iyi bir anne olarak algıladıkları, daha güvenli oldukları elde edilen bulgular arasındadır (Özdemir, 1992; Sucuka ve Yalkın, 1993; AÇEV, 1996).

Bu araştırmada "Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi Programı" sonucunda annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarındaki değişmeye ilişkin bulgular, gerek ülkemizde gerekse yurt dışında uygulanan "Anne-Baba Eğitimi" çalışmaları sonucunda elde edilen bulgularla tutarlık göstermektedir.

Tablo 2

Deneme ve Kontrol Grubu Annelerin Çocuklarının "DDÖ" İşbirliği ve Sosyal İlişkiler Alt Ölçekleri Öntest Puanı, \bar{x} , s, n ve t Değerleri

Gruplar	İşbirliği				Önemlilik Düzeyi	Sosyal İlişkiler				Önemlilik Düzeyi
	n	\bar{x}	s	t		n	\bar{x}	s	t	
Deneme	15	68.86	5.85	1.11	Önemsiz p>.05	15	68.33	6.92	.36	Önemsiz p>.05
Kontrol	15	71.93	8.90		Önemsiz p>.05	15	69.33	8.10		Önemsiz p>.05

t T: 2.048

Sd: 28

3. Tablo 2’de “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” uygulanmadan önce deneme ve kontrol grubu annelerin çocuklarının işbirliği ve sosyal ilişkilerine ilişkin davranışlarında önemli bir farkın olmadığı görülmektedir.

Tablo 3

Deneme ve Kontrol Grubu Annelerin Çocuklarının “DDÖ” İşbirliği ve Sosyal İlişkiler Alt Ölçekleri Sontest Puanı, \bar{x} , s, n ve t Değerleri

Gruplar	İşbirliği				Önemlilik Düzeyi	Sosyal İlişkiler				Önemlilik Düzeyi
	n	\bar{x}	s	t		n	\bar{x}	s	t	
Deneme	15	83.60	10.21	2.44	Önemli p<.05	15	81.06	9.23	2.5	Önemli P<.05
Kontrol	15	73.53	12.21		Önemli p<.05	15	71.86	10.39		6

t T: 2.048

Sd: 28

4. Tablo 2’de “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” uygulanmadan önce deneme grubu annelerin çocuklarının işbirliği alt ölçeği öntest puan ortalamalarının 68.86, sosyal ilişkiler alt ölçeği öntest puan ortalamalarının 68.33 olduğu görülmektedir. Tablo 3’de “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” uygulandıktan sonra deneme grubu annelerin çocuklarının işbirliği alt ölçeği sontest puan ortalamalarının 83.60, sosyal ilişkiler alt ölçeği sontest puan ortalamalarının 81.06 olduğu gözlenmektedir. Çocukların işbirliği alt ölçeğinden almaları beklenen en yüksek puan ortalamasının 92, sosyal ilişkiler alt ölçeğinden alabilecekleri en yüksek puan ortalamasının da 96 olabileceği dikkate alınırsa deneme grubu annelerin çocuklarının puan ortalamalarının tam puana daha çok yaklaştıkları söylenebilir.

Yukarıdaki bulgulardan deneme grubu annelerin çocuklarının işbirliği ve sosyal ilişkilerle ilgili davranışlarının sontest puan ortalamalarının, kontrol grubu annelerin çocuklarının sontest puan ortalamalarından önemli ölçüde yükseldiği anlaşılmaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi”nin deneme grubu annelerin çocuklarına karşı davranışlarını olumlu yönde etkilediği ve buna bağlı olarak çocukların işbirliği ve sosyal ilişkilerle ilgili davranışlarında artmayı sağladığı söylenebilir.

Tutarlı sevgi, ölçülü ilgi, çocukta kendine olan temel güven duygusunun gelişmesinde önemli rol oynar. Uzmanlar ilgi ve şefkat

görerek büyüyen çocukların topluma kabul edilme, çevre ile iyi ilişkiler kurma eğilimlerinin arttığını, ilgi ve şefkatten yoksun olanlarda ise çevreye karşı ilgisizlik, içe dönüklük, bencillik ve toplumdaki kaçma gibi davranışların görülebileceğini belirtmektedirler (Razon, 1995). Anne-babanın çocuğa sevgi ve ilgi göstermeleri ve sevecen yaklaşımları, çocuğun aile içinde kabul gördüğünün bir belirtisi olarak değerlendirilebilir. Kabul edilen çocuk genellikle sosyalleşmiş, işbirliğine hazır, arkadaş canlısı ve özsaygıya sahip bir birey olur (Yavuzer, 1994).

Uzmanlar çocuklara amaçlarına ulaşmalarında yardımcı olma ve teşvik etmenin, çocukta olumlu sosyal davranışlar oluşturmada etkili bir strateji olduğu görüşünde birleşmektedirler (Wittmer ve Honig, 1994). Ayrıca tutarlı disiplinin, çocuğun sosyalleşme süresince toplumun değer yargılarını ve rollerini üstlenmesinde önemli rol oynadığını belirtmişlerdir (Karadayı, 1993).

Disiplinde tutarlılık çocuğun neyi yapıp neyi yapmayacağını öğrenmesine yardımcı olur. Çocuğun daha az engellenme ile karşılaşmasını ve daha az incinme duygusu yaşamasını sağlar. Çocuğun sosyal yönden de başarılı olmasına yardımcı olur (Gander ve Gardiner, 1993; Cüceloğlu, 1994).

Çocuğun davranışlarının sonucunda anne-babasından nasıl bir tepki alacağını bilmesi, hangilerinin ödüllendirileceği, hangilerinin cezalandırılacağı konusunda açık bir görüş kazanması çocukta davranışları ile sonuçları arasında bağlantı bilincinin oluşmasında etkin rol oynayarak içsel denetimi geliştirmektedir (Yeşilyaprak, 1989). Çocukta içsel denetimin gelişmesi ise çocuğun toplumsal olaylarda daha aktif, girişimci olmasını, güvenli ve bağımsız bir kişilik yapısı geliştirmesini sağlayarak onun işbirliği ve başkaları ile sosyal ilişkilerinde daha başarılı olmasını kolaylaştırabilir.

Aşırı koruyucu yaklaşım, çocuğun bağımsız bir kişilik yapısı geliştirmesini engeller, sosyal gelişimini zedeler ve başkalarına bağımlı bir kişi olmasına neden olur. Bu durum çocuğu kendi başına karar vermekten aciz, sormadan danışmadan bir şey yapamayan, girişim yeteneğinden yoksun bir hale getirir. Çocuk kendisini korumayı öğrenemediği için savunmasız, çabuk uyum gösteren, utangaç, çekingen bir kişilik geliştirmeye yönelir. Bazı çocuklar da kendilerini gruba kabul ettirmek için zaman zaman toplum dışı isyankar davranışlarda bulunabilirler (Navaro, 1989; Yavuzer, 1995b).

Sık sık fiziksel, duygusal ya da ayrıcalıklardan yoksunlaştırarak cezalandırılan çocukların bazıları sessiz, uslu ama küskün ve silik bazıları ise isyankar ve saldırgan davranışlar gösterebilirler (Fişek ve Sükan, 1983; Fişek ve Yıldırım, 1983).

Kolko ve arkadaşları (1988) yaptıkları çalışmalarında; otoriter aile ortamında anne-babaları tarafından çok sık fiziksel cezalarla cezalandırılan çocukların belirgin olarak yetişkinlerle temas kurmaktan kaçınma, bir yetişkinin kendisine yaklaşmasından ve dokunmasından ürkme, anne-babalarından belirgin şekilde korkma, kolaylıkla yalan söyleme, korku verici durumlar karşısında tepkisiz kalma gibi davranışlar gösterdiklerini gözlemişlerdir (Bilir ve diğerleri, 1991).

Hunter (1984) anne yapısının çocuk üzerinde etkilerine ilişkin bir araştırma yapmıştır. Araştırma bulguları; çocuğu ile olumlu duygusal etkileşim içinde olan annelerin çocuklarının, diğer çocuklara göre toplumda daha uyumlu kişilik geliştirdiklerini ortaya koymuştur.

Anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun başkaları ile olumlu ilişkiler kurması için temel oluşturur (Flannagan ve Hardee, 1994).

Kaliforniya'da okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklar üzerinde ebeveynin, sosyal becerilerin kazandırılmasındaki etkileri araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda; anne-babaların sosyal davranışlar açısından çocuklara rehber olmaları ve örnek teşkil eden davranışlarda bulunmalarının çocukların sosyal becerileri kazanmalarında etkili olduğu görülmüştür (Taylor ve Machida, 1994).

Akkök ve Sucuoğlu ODTÜ yuvasına yeni başlayan çocukların, yuvaya uyumlarını kolaylaştırmak için kazandırılmak istenen sosyal beceriler konusunda ailelere rehberliğin, çocukların sosyal becerilerini ne ölçüde etkilediğini araştırmışlardır. Bu amaçla üç yaş grubu çocukların ailelerine sekiz haftalık bir eğitim uygulamışlardır. Araştırmadan elde edilen bulgular; aile rehberliği programına katılan ailelerin çocuklarının sosyal beceriler yönünden kontrol grubu çocuklarına oranla daha çok geliştiğini ortaya koymuştur (1988).

“Anne-Çocuk Eğitim Programı” (AÇEP) uygulamaları sonucunda eğitim programına katılan annelerin çocuklarının kişilik ve sosyal gelişim açısından daha az bağımlı fiziksel ve sözel olarak daha az saldırgan davrandıkları, sosyal uyum ve kendisine güven gibi konularda daha

başarılı oldukları gözlenmiştir (Özdemir, 1992; Sucuka ve Yalkın, 1993; AÇEV, 1996).

Bu araştırmada deneme grubu annelerin çocuklarından elde edilen bulgular, diğer “Ebeveyn Eğitimi Programına” katılan anne-babaların çocuklarından elde edilen bulgularla tutarlılık göstermektedir.

5. Deneme grubu annelere uygulanan “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” ve danışmanlık hizmetleri süresince, kontrol grubu annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarında önemli farklılaşma gözlenememiştir.

6. Araştırmanın sonunda kontrol grubu annelerin çocuklarının işbirliği ve sosyal ilişkilere ilişkin davranışlarında önemli bir farklılaşma olmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçları; “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” uygulanan deneme grubu annelerin, çocuklarına karşı tutum ve davranışlarının olumlu yönde değişmesinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu annelerin çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranışlarındaki gelişmenin, çocukların işbirliği ve sosyal ilişkilerle ilgili davranışlarının gelişmesinde etkili olduğu görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1. Okulöncesi eğitim kurumlarında çocuk merkezli programlar yerine, anne-babayı da merkeze olan aile/çocuk merkezli okulöncesi eğitim programların yaygınlaştırılmasına ağırlık verilmelidir.

2. Ülkemizde yapılan “Anne-Baba Eğitimi” çalışmalarına, genellikle annelerin katıldığı gözlenmektedir. Oysa çocuğun sağlıklı gelişimi ve eğitiminde babaların da etkin rol oynadığı düşünülerek, eğitim programlarında babaların da katılımını sağlayacak yeni düzenlemelere yer verilmelidir.

3. “Anne-Baba Eğitimi” çalışmaları ülke genelinde yaygınlaştırılmalıdır. Özellikle sosyo-ekonomik yönden geri olan bölgelerde, yaygınlaştırma çalışmalarına öncelik verilmelidir. Bu konuda devlet gereken finansmanı sağlayarak destek olmalıdır. Henüz anne-baba olmayan anne-baba adaylarının da bu eğitimden yararlanması sağlanmalıdır.

4. “Anne-Baba Eğitimi” çalışmalarını daha sistematik bir temele oturtmak için Milli Eğitim Bakanlığı, üniversitelerin ilgili bölümleri, Halk Eğitim Merkezleri ve özel sektör arasında işbirliği sağlanmalıdır.

5. Radyo, TV, gazete, dergi, kitap vb. kitle iletişim araçları yoluyla anne-babalara çocuk yetiştirme ve eğitimin temel ilkeleri ile yöntemler konusunda nitelikli uyarıcı yayınlar artırılmalıdır.

6. Anne-babaların çocukları ile sağlıklı etkileşim içinde olabilmeleri için Okulöncesi Eğitim Kurumları, Ana-Çocuk Sağlığı Merkezleri, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, Çocuk Ruh Sağlığı Merkezleri ve üniversitelerin ilgili birimleri belirli programlar çerçevesinde seminerler, konferanslar ya da etkileşim grupları gibi çeşitli uygulama vb. etkinlikler düzenlemelidir.

7. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlardan bir genellemeye gidebilmek için farklı sosyo-ekonomik çevreden alınan örneklem gruplar ile benzer araştırmalar yapılmalıdır.

8. Bu araştırmada anne-eğitim programı “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi” ile sınırlandırılmıştır. Aynı araştırmanın, konu açısından daha kapsamlı “Anne-Eğitim Programı” uygulayarak, başka araştırmalarla sonuçlarının test edilmesi önerilir.

KAYNAKLAR

AÇEV **Haber Bülteni**. (Anne-Çocuk Eğitim Vakfı). Sayı: 10. 1996.

Ainsworth, M.D.S. and Bell, S.M. “Attachment, Exploration and Separation: Illustrated by the Behavior of One-Year-Olds in a Strange Situation. **Child Development**. 41, 49-67, 1970.

Akkök, F. ve B. Sucuoğlu. “Aile Rehberliğinin Yuvaya Yeni Başlayan Çocukların Sosyal Becerilerinin Gelişimine Etkisi,” **Eğitim ve Bilim Dergisi**. Cilt: 12. Sayı: 62. Ankara: 1988.

Arı, R. ve A. Çağdaş. “4-5 Yaş Çocuklarında Davranış Derecelendirme Ölçeği (DDÖ),” **4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri** 4. (10-12 Eylül). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1076. 1997.

Arı, R., A. Çağdaş ve S. Şen. "Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği (EKDDÖ)," **VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi.** (9-11 Eylül). Cilt 2. Konya Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1998.

Bilir, Ş., M. Arı, N.B. Dönmez. "Türkiye'nin 16 İlinde 4-6 Yaşları Arasındaki 50.470 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi," **Toplum ve Aile Dergisi.** Ankara: 1991.

Cüceloğlu, D. **İnsan ve Davranışı.** (Beşinci Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi, 1994.

Çağdaş, A. "İletişim Dilinin 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Gelişimine Etkileri," (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi, 1997.

Çağdaş, A., R. Arı ve S. Şen. "Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitimi'nin Annelerin Çocuklarına Karşı Tutum ve Davranışlarına Etkileri," **VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi.** (9-11 Eylül) Cilt 2. Konya Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1998.

Ekşi, A. **Çocuk, Genç, Ana-Babalar.** Ankara: 1990.

Fişek, O. G. ve S. M. Yıldırım. **Çocuk Gelişimi.** İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, 1983.

Fişek, O. G. ve Z. Sükan. **Çocuğunuz ve Siz.** İstanbul Milli Eğitim Yayınları, 1983.

Flannagan, D. and S. D. Hardee. "Talk About Preschooler's Interpersonal Relationships: Patterns Related to Culture, Sex and Gender of Child," **Merrill-Palmer-Quarterly.** 40, 4, 1994.

Gander, J. M. ve H. W. Gandiner. **Çocuk ve Ergen Gelişimi.** (Çevirenler: Ali Dönmez ve Diğerleri). Ankara: İmge Kitapevi, 1993.

Gordon, T. **E.A.E. Etkili Ana-Baba Eğitimi Uygulamalar.** (Çeviren: Emel Aksoy). İstanbul: Sistem Yayıncılık. 1996a.

_____**E.A.E. Etkili Ana-Baba Eğitimi Aile İletişim Dili.** (İkinci Baskı). (Çeviren: Emel Aksoy). İstanbul: Sistem Yayıncılık. 1996b.

Harlow, H. F. "The Nature of Love," **American Psychologist.** 13. 673-685, 1958.

Hunter, F. T. "Secularizing Procedures in Parent Child and Friendship Relations During Adolescence," **Developmental Psychology**. 20, 6. 1984.

Karadayı, F. "Ailenin Bazı Sosyo-Ekonomik Nitelikleri, Ana-Baba ile İlişkileri ve Ana-Baba Tutum Algısının Üniversite Gençlerinin Olumlu Psikolojik Belirtilerine Etkisi," **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. Adana: 1993.

Lado, W. G. and C. H. Hart. "Sequences in the Development of Competent Play With Peers: Social and Social Pretend Play," **Developmental-Psychology**. 69, 5. 1992.

Navaro, L. "Aşırı Koruyuculuğun Çocuk Eğitimine Etkileri," **Ya-Pa 6. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**. (İstanbul: 12-13 Mayıs). İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 1989.

Oğuzkan, Ş. ve G. Oral. **Okulöncesi Eğitimi**. İstanbul: 1983.

Özdemir, A. "A Study On the Effectiveness of Mother Training on Mothers," (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 1992.

Razon, N. "Çalışan Anne ve Çocuğu," **Ana-Baba Okulu**. (Beşinci Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi, 1995.

Stephen, H. **Conflict Resolution With Young Children**. AECA Resource Book Series No: 2 Australian Early Childhood Association. Inc. Watson, 1993.

Sucuka, N. ve S. Yalkın. "Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi Programlarında Tamamlayıcı Modeller," **9. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**. (Ankara: 17-19 Haziran). İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 1993.

Taylor, R. A. and S. Machida. "The Contribution Of Parent and Peer Support to Head Start Children's Early School Adjustment," **Early Childhood-Research-Quarterly**. 9, 3-4, 1994.

Yavuzer, H. **Çocuk Psikolojisi**. (Onbirinci Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi, 1994.

___ "Yaygın Ana-Baba Tutumları," **Ana-Baba Okulu**. (Beşinci Baskı) İstanbul: Remzi Kitapevi, 1995a.

— **Ana-Baba ve Çocuk.** (Sekizinci Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi, 1995b.

Yeşilyaprak, B. “Ana-Baba Tutumlarının Kişilik Gelişimi Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Araştırma,” **Ya-Pa 6. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri.** (İstanbul: 11-13 Mayıs). İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 1989.

Wint and Brown. “Promoting Effective Parenting A Study Of Two Methods in Kingston, Jamaica,” **Child Welfare.** LVI, 6. (November-December). 1987.

Wittmer, D.S. and A.S. Honig. “Encouraging Positive Social Development in Young Children,” **Young Children.** 49.5.1994.